

УДК 343.352:343.85(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.64>

В. А. Мазійчук

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ
«ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ КОРУПЦІЙНІ ДІЇ В СУДОВИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

У статті на основі доктринальних джерел, аналізу слідчо-судової практики, осіб, що вчиняють корупційні кримінальні правопорушення в судових органах, запропоновано класифікувати наступним чином: 1) «суддя» – а) суддя-утриманець (отримує щомісячно певні кошти або інші блага від певної особи на випадок допомоги при виникненні проблем, що потребують судового «втручання»); б) ситуативний суддя (здійснює корупційні практики у зв'язку із наявністю конфлікту інтересів, певних ситуаційних обставин, у тому числі і скрутного становища, або інших тимчасових негативних обставин); в) суддя-садженець (особа, якій посприяли в проходженні на посаду інші особи, які в подальшому і впливають на прийняття «потрібних» судових рішень, тому кар'єра таких суддів, зазвичай, є достатньо швидкою, а дії із захисту інтересів осіб, що забезпечили їх службову кар'єру – доволі активні; 2) «посередник» – ними часто, є працівники судових органів (помічники суддів, секретарі судових засідань тощо) – 71 %; адвокати – 23%; підприємці – 15 %; юрисконсульти – 6 %; працівники правоохоронних органів – 3 % та інші особи з близького оточення суддів; 3) «лобіст» (політик) – від інших корупціонерів відрізняється обсягами і масштабністю владних можливостей для самозбагачення та отримання інших неправомірних вигод, у тому числі й завдяки офіційному статусу, політичному, владному, фінансовому та іншому впливу цих осіб нейтралізується діяльність правоохоронних органів із виявлення їх кримінальних правопорушень, більш того, вони активно використовують останні, а також суди у своїх протиправних цілях (наприклад, у політичній боротьбі за владу, фальсифікуючи результати виборів), а також для прийняття лобістських рішень в інтересах певних замовників (олігархів, зарубіжних суб'єктів тощо).

Ключові слова: корупція, класифікація, типологія, особа, суддя, правопорушення, запобігання, протидія, кримінальне провадження, досудове розслідування.

Виклад основного матеріалу.

В сучасній кримінологічній науці особа злочинця досліджується не як уроджена людина з певною генетично закладеною злочинною програмою, а як продукт недостатньої соціалізації і негативного впливу. Так, фундаментальним у вітчизняній та й світовій кримінології є положення, що майбутнім злочинцем особа стає внаслідок слабкої позитивної соціалізації [8, с. 15]. Поведінка слугує своєрідним критерієм, за яким, як правило, визначають ступінь соціалізації, тобто відповідність вчинків особи наявним у конкретний період часу в певному соціальному середовищі звичаям, традиціям, релігійним нормам, уявленням про моральність, честь і гідність,

а також закріпленим на офіційному рівні правовим заборонам. Водночас, у кримінологічній літературі продовжує існувати багато точок зору щодо базового поняття «особи злочинця».

Наприклад, на думку І. М. Даньшина, особа злочинця – це сукупність істотних і стійких соціальних рис і ознак, соціально значущих біопсихологічних особливостей індивіда, які об'єктивно реалізуються у конкретному вчиненому злочині, надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності, а винній у цьому особі – ознак суспільної небезпечності, у зв'язку із чим вона і притягається до відповідальності, передбаченої кримінальним законом [6, с. 65]. У будь-якому випадку, як вдало зазначає В. І. Тимошенко: «...якщо особистість злочинця має специфічні особи-

стісні особливості, які послуговували однією з детермінант злочину, то чому наявність цих особливостей обґрунтовується фактом учинення злочину? Ці якості мають існувати до моменту вчинення злочину та бути відомими кримінологам» [19, с. 139].

Відповідно до вищевказаного, кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє корупційні дії в судових органах України пропонуємо розглянути за такими критеріями:

1) соціально-демографічні дані (стать, національність, вік, освіта, ролі та статуси);

2) кримінально-правові ознаки (наявність судимостей, рецидив тощо);

3) морально-психологічні якості (риси характеру, темперамент, відомості про патологічні відхилення тощо);

Соціально-демографічні. Насамперед, черговий раз звернемо увагу на те, що ці ознаки характерні будь-якій особі і самі по собі не мають кримінологічного значення. Але взяті у великій сукупності на рівні злочинності взагалі, або на рівні окремого виду кримінальних правопорушень і піддані статистичній обробці у порівнянні з даними офіційної демографічної статистики, вони містять цінну кримінологічну інформацію про особу злочинців [7, с. 97].

На думку багатьох науковців, жінки менш корумповані, ніж чоловіки [22], і значно рідше погоджуються на неправомірну вигоду [24]. Зазначений висновок підтверджується і отриманими в ході цього дослідження емпіричними даними, оскільки, частка осіб, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення в судових органах України, свідчить про домінування представників *чоловічої статі* (68 %). Таке співвідношення відсоткових показників серед осіб замішаних в корупційній складовій, є усталеним і спостерігається з 2014 р. Їх середні частки за останні 10 років дорівнювали 62 % та 70 % відповідно, і відхилення від цих значень за вказаний період були незначними.

Водночас, гендерні відмінності в ставленні до корупції теж не суттєві [3, с. 21–25]. Наприклад, дані проведених соціологічних досліджень підтверджують неоднозначність зв'язку статі та досвіду корупції: за словами респондентів,

такий досвід мають 66,7 % чоловіків і 64,6 % жінок. Натомість, неофіційні платежі трохи частіше дають жінки (42 %), аніж чоловіки (39,1 %). Зазначається також, що жінки відносно толерантніші до корупції – найбільший розрив між чоловіками та жінками спостерігається для найстаршої вікової когорти (60 років і старших). У цій групі неприйнятною вважають корупцію 42,4 % чоловіків та 38,1 % жінок. Відзначається також дещо вища готовність чоловіків до активних дій у протидії корупції: серед них більше готових повідомляти про випадки корупції, які стали їм відомі (48 % проти 43,5 % серед жінок), та готових приєднатися до колективних протестів проти місцевих корупціонерів (47,8 % проти 42,1 % серед жінок) [18].

Тільки із суддівською посадою та прийняттям судового рішення пов'язана майже вся корупційна практика в судових органах. Як відомо, суддею може бути призначений тільки громадянин України. Саме тому, очевидним є той факт, що найбільшу кількість виявлених корупційних кримінальних правопорушень в судових органах було учинено *громадянами* України (91 %).

Відповідна посада вимагає від особи усвідомлення вагомості здійснення правосуддя, знань і навичок, які ґрунтуються у тому числі й на набутому досвіді. У зв'язку з чим, законодавцем визначено й певний віковий ценз для професійної суддівської діяльності. В загальному, *вік* суттєво впливає на поведінку людей (зокрема, злочинну), оскільки, обумовлює потреби й інтереси конкретної особи. З часом змінюються соціальні функції, звички, характер, способи реагування на конфліктні та складні ситуації.

Вікова характеристика у досліджуваній категорії злочинців відзначається зміщенням до старших вікових категорій порівняно із загальною злочинністю. Основну групу становлять особи віком від 40 до 55 років (становлять 82 % від усіх виявлених осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення в судових органах), що теж частково пояснюється вимогами, які законотворцем висунуті до ключових осіб за своєю суттю і роллю у системі правосуддя, – до суддів [16].

Акцентує на собі увагу певне зростання в останні роки коефіцієнта кримінальної активності осіб у віці 40–50 років (+16%) і, навпаки, суттєве зниження цього показника серед осіб молодших 30 річного віку (-22%). Найменші коефіцієнти протиправної активності мають найстарші вікові групи. Серед осіб 60–65 років цей показник в середньому становить 7 %.

Складність та важливість здійснення правосуддя вимагає наявності в особи високого освітнього й інтелектуального рівнів. Як відомо, обіймати посаду судді, може лише та особа, яка має вищу юридичну освіту. Законодавчо встановлені вимоги аналогічно пояснюють виявлені нами чергові закономірності, оскільки, 90 % від загального числа засуджених за вчинення корупційних кримінальних правопорушень в судових органах мали вищу освіту. Такий відсоток суттєво відрізняється від наявного в типовій характеристиці особи загальнокримінальної спрямованості (орієнтовно 20–30%).

Варто додати, що високий рівень освіти корупціонерів є одним з елементів, що суттєво ускладнює протидію корупції, адже в більшості випадків кримінальні правопорушення є заздалегідь ретельно спланованими, маскуються під правомірні транзакції, а потенційні ризики викриття і засудження враховані, що ускладнює їх розслідування та судове доказування таких фактів [20, с. 189]. В даному аспекті, як бачимо, спірною є теза про те, що «чим вищий освітній і культурний рівень населення, тим нижчий рівень злочинності» [4, с. 184].

Сімейний стан є важливим регулятором поведінки особи [1, с. 374]. У розрізі цього дослідження він є надзвичайно значущим, оскільки до корупційної діяльності можуть бути причетні члени сім'ї підозрюваного, на яких у численних випадках і оформлюють незаконні активи. Переважаючи більшість засуджених на час вчинення корупційного кримінального правопорушення була одружена (74,6 %), неодружені та незаміжні (13,4 %), ще у 69 % осіб були діти, з них, у 44,1 % одна дитина, у 50,5 % дві дитини, у 2% три і більше.

На думку О. М. Михальченко особливістю більшості корупційних злочинів є те,

що суб'єктами їх вчинення можуть бути лише службові особи [13, с. 109]. Зважаючи на це, переважну кількість злочинців у досліджуваній категорії становлять працездатні особи. Ролі засуджених розподілились наступним чином: службовці (посадові особи) судових органів становлять близько 71 %, адвокати (23%); підприємці (15 %), юрисконсульти (6 %), працівники правоохоронних органів (3 %).

Кримінологічний інтерес становить і *стаж роботи*, зокрема, більшість із засуджених працювали в судових органах понад 5 років, таким чином, знали свої обов'язки, рух документообігу, й, в цілому, процес здійснення правосуддя тощо. По вивчених статистичних даних безперервний трудовий стаж обвинувачених визначився таким чином: менше одного року – 2 %, від 1 до 3 років – 8 %, від 3 до 5 років – 17 %, вище 5 років – 47 %, не встановлено – 26 %.

Кримінально-правові. У науковій літературі відзначається, що спеціальний статус кожного корупціонера (службова особа) породжує визначені проблеми у застосуванні кримінальної відповідальності за вчиненні діяння, оскільки особа, наділена владними повноваженнями, має можливість не лише зловживати ними для задоволення своїх потреб, а й використовувати їх для захисту від дії закону. При цьому чим вищу посаду вона займає, тим більше можливостей у неї є для нейтралізації заходів соціального контролю [12, с. 239; 15].

Майже абсолютна більшість обвинувачених (87 %) вчинили корупційні кримінальні правопорушення умисно та з корисливих мотивів. Були повністю психічно здоровими, а тому згідно з матеріалів кримінальних проваджень не виявлено жодну особу, яка б перебувала на психіатричному чи наркологічному обліках (100 %).

Проте, можна припустити, що в частини осіб, які пов'язані із корупцією в судових органах, формується залежність. Слушно зауважує А. А. Вознюк, що корупційна поведінка певних індивідів, яка має систематичний характер, може перетворитися на психічну залежність від неправомірної вигоди, яку в психології називають хабароманією. Це прагнення службової

особи постійно одержувати неправомірну вигоду, що приносить задоволення (у разі позитивного результату) або пригнічення чи психологічний дискомфорт (у разі негативного результату). Так в особи виникає нагальна потреба в постійному одержанні неправомірної вигоди [2, с. 8].

Рішення про вчинення кримінального правопорушення у 90 % осіб було заздалегідь обдуманим; 44 % – постійно готові до вчинення кримінальних правопорушень; 6 % – прийняли рішення раптово, без участі ситуації. У 83 % вивчених кримінальних провадженнях підготовка до вчинення кримінального правопорушення полягала у попередньому плануванні особою своєї злочинної діяльності. Підготовка способу, у тому числі й місця отримання неправомірної вигоди спостерігалася приблизно в 65 % вивчених кримінальних провадженнях. Намір щодо вчинення суспільно небезпечних діянь виник під впливом оточення у 22 % осіб; самостійно – у 53,5 %.

До одного року злочинна діяльність тривала у 37 % засуджених. При цьому один епізод кримінальних правопорушень мав місце у 60 %, два епізоди – 22 %, три і більше – 18 %. З іншого боку, зважаючи на високий рівень латентності корупційних кримінальних правопорушень, можна припустити, що ці цифри є сумнівними, оскільки, за деякими даними кожний засуджений за такого роду діяння був викритий в середньому лише на двадцятomu випадку одержання неправомірної вигоди.

Для цієї категорії кримінальних правопорушень не характерний рецидив, що пояснюється перевірками та обмеженнями щодо працевлаштування осіб на посади в судових органах, які мають непогашену чи не зняту в установлену законом порядком судимість. Проте, необхідно мати на увазі, що рецидивісти залишаються соціальною групою з високою кримінальною активністю, і їх протиправні дії суттєво впливають на кримінальну ситуацію в країні [5, с. 70].

Загальний обсяг збитків по кримінальних провадженнях становив до 100 000 грн. (35,3 %); до 1 000 000 грн. (52,2 %); понад 5 000 000 грн. (у 12,5 %

випадків). Для виведення із країни доходів отриманих незаконним шляхом широко використовуються «офшорні зони», що є компонентом процесу відмивання коштів. Тобто, сучасна корупційна діяльність, зазвичай, пов'язана із фіктивними фірмами та конвертаційними центрами. Такі протиправні структури об'єднані єдиною метою та здійснюють тіньові операції за певною злочинною технологією. Однак, труднощі, що постають перед правоохоронцями, зазвичай пояснюються тим, що зарубіжні країни проводять політику неухильного захисту іноземних інвесторів від будь-якого втручання з боку правоохоронних органів інших держав.

Вивчення судових рішень засвідчило, що особи, які обвинувачуються у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень, свою вину, зазвичай, не визнають. Лише 15 % обвинувачених вину повністю визнали; частково визнали (в цьому випадку зазвичай визнається сам факт вчинення діяння, але не його злочинний характер) – 24 %; визнали вину у процесі досудового розслідування, але відмовилися в суді (найчастіше з вигаданого мотиву) – 12 %, та ще 49 % послідовно заперечували свою вину на всіх стадіях кримінального провадження. Щиро розкаюлися у вчиненні корупційного кримінального правопорушення та активно сприяли правоохоронним органам у процесі розслідування – 13 % осіб.

Корупційним кримінальним правопорушенням, що вчиняються в судових органах притаманний груповий характер злочинної активності. Так, у 86 % випадків кримінальні правопорушення було вчинено: групою за попередньою змовою (49,7 %), організованою групою (38,7 %) та злочинною організацією (11,6).

Варто пам'ятати, що організовані форми злочинності є складним явищем, чинником політичної й економічної нестабільності в суспільстві, які постійно модернізуються, змінюють свої види [17, с. 311]. Кожне організоване злочинне формування має певну структуру як сукупність зовнішніх і внутрішніх характеристик, за якими і можна визначити наявність злочинної спільноти. Дослідниками організованої злочинності неодноразово приділялася

увага структурній побудові злочинних угруповань, наголошувалося на наявності загальної схеми, що може корегуватися певними особливостями, наводилися приклади існування спільнот, у яких ватажок прямо пов'язаний з членами групи, та таких, що складаються з кількох спільнот, які діють у різних містах [9, с. 34], підкреслювалася залежність рівня організованості та віддалення організаційних, управлінських функцій від безпосередньо виконавських [10, с. 12], при характеристиці шляхів діяльності таких угруповань вказувалося на організацію в них структури управління злочинною діяльністю, яка звільняє його керівників від необхідності безпосередньої організації конкретних діянь чи від участі у їх вчиненні, гіпотетична модель злочинного угруповання подавалася у вигляді своєрідної піраміди, яка включала функціональні групи виконавців, забезпечення та безпеки, а також елітарну групу, яка здійснює управлінські, організаційні та ідеологічні функції [14, с. 32–36]. Мова також велася про складний механізм організованої злочинності, який вбирає в себе певні групи, перетворюючи їх на свої структурні елементи [21, с. 51].

Однак, варто зауважити, що відсоток розслідуваних злочинних організацій у досліджуваній категорії за останні декілька років помітно зменшився (-25%), що може бути пов'язано зі зменшенням активності працівників правоохоронних органів щодо виявлення всіх учасників кримінальних правопорушень. Цими факторами не в останню чергу зумовлюється і висока її латентність (у груповій діяльності вищі можливості для приховування слідів кримінальних правопорушень, забезпечення їх прикриття, у тому числі й через корупційні зв'язки), і невисокий рівень їх розкриття.

За результатами аналізу вивчених матеріалів кримінальних проваджень можна виділити два основних внутрішніх прояви корисливих мотивів у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень в судових органах: 1) бажання «простого» (епізодичного) отримання неправомірної вигоди задля особистого збагачення; 2) внутрішньо-вольове «злиття» корумпованих зв'язків службових осіб в судових

органів з окремими особами, комерційними та іншими, зокрема, злочинними структурами та спільнотами, задля систематичного задоволення особистих корисливих інтересів.

Морально-психологічні. Зміст морально-психологічних ознак особи, що вчиняє корупційні та інші пов'язані із корупцією кримінальні правопорушення в судових органах України розкривається через її внутрішнє ставлення до держави, суспільства, колективу, службових обов'язків, присяги, а також до самого себе, своєї честі та гідності.

Зазвичай, дії службових осіб судових органів влади характеризуються такими психологічними ознаками: 1) усвідомленням того, що на них покладено виконання обов'язків представника влади; 2) усвідомленням того, що на нього покладено виконання специфічних повноважень щодо здійснення правосуддя; 3) усвідомлення того, що будь-які порушення при виконанні своїх професійних обов'язків недопустимі внаслідок прийняття присяги; 4) усвідомлення того, що допущені порушення можуть потягти за собою притягнення до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Слід відмітити, що більшість корупціонерів за місцем роботи, а також за місцем постійного проживання характеризуються позитивно. Втім, за нашим спостереженням, такі характеристики в матеріалах кримінальних проваджень здебільшого мають формальний характер і не містять реальних відомостей, але, на відміну від осіб, які вчиняють, наприклад, кримінальні правопорушення загальнокримінальної спрямованості, корупціонери значно рідше зловживають спиртними напоями, не вживають наркотичні засоби та не схильні до порушення громадського порядку.

У цьому контексті, слушно зазначила І. Є. Мезенцева про те, що на формуванні морально-психологічних і соціально-рольових рис особистості службовців корупціонерів істотно позначаються:

1) початкова налаштованість їх на використання роботи в особистих корисливих інтересах (може бути кримінальна мотивація такого типу: «інші брали і беруть

хабарі, їх не викривали, то чому б і мені не спробувати»);

2) наявність у їхньому середовищі осіб з високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого за рахунок службово-кримінальної діяльності;

3) певне зниження вже досягнутого раніше рівня матеріальної забезпеченості особи й бажання підняти його за допомогою вчинення кримінальних правопорушень;

4) орієнтованість на високі стандарти життя за рахунок служби;

5) наявність дорогих звичок й інтересів;

6) бажання відшкодувати витрати на здобуття освіти, влаштування на роботу, а також долучитися до загального процесу корупції [11, с. 69].

Водночас, відзначимо той факт, що вказані особи є комунікабельними, встановлюють соціальні контакти, контролюють поведінку, їм не притаманні імпульсивність, агресивність чи будь-яка емоційна нестабільність. Доцільно відзначити і завищений рівень самооцінки, а ризик пов'язаний із систематичним учиненням корупційних кримінальних правопорушень, є, на їх думку, доказом наявності у них виняткових якостей, таких як сміливість, цілеспрямованість, організаторські здібності тощо. Проте, справжня активність таких осіб свідчить про руйнацію нормальних вольових якостей, зокрема, виявлено такі деформації, як підлабузництво, догоджання та місцями боягузтво.

Зважаючи на розроблені в науці диференціації корупційних злочинців, а також відштовхуючись від результатів вивчення слідчої та судової практики, осіб, що вчиняють корупційні кримінальні правопорушення в судових органах, пропонуємо класифікувати наступним чином:

I. Суддя. У зазначену класифікаційну групу входить: а) суддя-утриманець – який отримує щомісячно певні кошти або інші блага від певної особи на випадок допомоги при виникненні проблем, що потребують судового «втручання»; б) ситуативний суддя (здійснює корупційні практики у зв'язку із наявністю конфлікту інтересів, певних ситуаційних обставин, у тому числі і скрутного становища, або

інших тимчасових негативних обставин); в) суддя-садженець – якому посприяли в проходженні на посаду окремі особи, які в подальшому і впливають на прийняття «потрібних» судових рішень. Кар'єра таких суддів може бути достатньо швидкою, а дії із захисту інтересів осіб, що забезпечили їх службову кар'єру – доволі активні. У цьому контексті, цікавою є позиція В. Реклесс, який класифікує злочинців на три групи: звичайні злочинці, організовані злочинці та професійні злочинці. Причому до категорії останніх він відносить, крім професійних злочинців, в традиційному розумінні, і тих осіб, для яких корупційна діяльність є одним з основних джерел доходу [23]. Дійсно, існує певна категорія осіб, які прагнуть зайняти ту чи іншу відповідальну посаду в судових органах лише в надії отримання доходу від неправомірної вигоди та інших службових зловживань.

II. Посередник. Ними, зазвичай, є працівники судових органів (помічники суддів, секретарі судових засідань тощо) – 71 %; адвокати – 23%; підприємці – 15 %; юрисконсульти – 6 %; працівники правоохоронних органів – 3 % та інші особи з близького оточення суддів. Варто додати, що діяльність осіб із цієї класифікаційної групи, у тому числі, тісно пов'язана з діяльністю фіктивних підприємств, зокрема, різного роду юридичних фірм чи конвертаційних центрів, про що нами зазначалося вище. Кадровій структурі такого центру властива чітка ієрархія, яка побудована на конспіраційній основі, обмеження інформації про організаційну та функціональну структуру; учасники схем можуть знати лише безпосередніх функціональних партнерів. Така конспірація супроводжується чітким розмежуванням, знанням і виконанням визначених функціональних обов'язків усіма членами фіктивного утворення. Відповідні заходи надають їм можливість не лише впродовж тривалого часу функціонувати, а й оперативно перереєструватися та відновлювати свою протиправну діяльність в разі їх виявлення.

III. Лобіст (політик). Від інших корупціонерів вони відрізняється обсягами і масштабністю владних можливостей

для самозбагачення та отримання інших неправомірних вигод. Завдяки офіційному статусу, політичному, владному і фінансовому впливу цих осіб нейтралізується діяльність правоохоронних органів із виявлення їх кримінальних правопорушень, більш того, вони активно використовують останні, а також суди у своїх протиправних цілях (наприклад, у політичній боротьбі за владу, фальсифікуючи результати виборів), а також для прийняття лобістських рішень в інтересах певних замовників (олігархів, зарубіжних суб'єктів тощо). Інтереси осіб, які сприяли призначенню (обранню) його на посаду та/або які «спонсорують» його діяльність, такий корупціонер свідомо ставить вище інтересів держави і країни.

Під час здійснення типологізації було виокремлено основні типи осіб, які зустрічаються в кожній класифікаційній групі, а саме:

– нейтрально-ситуаційний – особа, що здійснює корупційні практики в період скрутного матеріального становища, або інших тимчасових негативних обставин. Припиняє корупційні дії в разі усунення зовнішніх мотивів до їх вчинення. Переважно ніколи не вимагає неправомірну вигоду, не створює умисно умов, що змушують до формування пропозиції, проте прихильно розглядає таку пропозицію, в разі її надходження;

– послідовно-корисливий – для них характерна активна і тривала злочинна діяльність, яка наклала негативний відбиток на весь морально-психологічний стан особи, де домінує «корисливість» поєднана з витонченими і цинічними формами соціально однорідних злочинних порушень закону. Найчастіше це досить досвідчені та послідовні організатори груп та організацій корупціонерів, або активні учасники таких угруповувань. Їх ставлення до вчиненого хоча і має ті чи інші психологічні відтінки, але все ж пов'язане, головним чином, з пошуками самовиправдання і морального обґрунтування своїх дій;

– ініціативний – сам створює криміногенну корупційну ситуацію та має сталу мотивацію до отримання неправомірної вигоди. Особи, які належать до цього

підтипу, постійно вишукують можливості для одержання неправомірної вигоди або «продажу» своїх повноважень, чи можливостей впливу. Такі особи прагнуть за будь-яку ціну одержати посади, є жорстокими кар'єристами. Саме вони створюють корупційні мережі і керують ними, активно просувають родичів, близьких осіб на керівні посади. Діють зазвичай через посередників.

Висновки. Надано узагальнену кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють корупційні дії в судових органах України, зокрема, це: особа чоловічої статі (68 %), віком від 40 до 55 років (79,6 %), українець (91 %), одружений (74,6 %), має на утриманні дітей (69 %), з повною вищою освітою (90 %), й достатньо високим рівнем інтелекту, володіє знаннями і навичками, необхідними для використання прогалин і колізій (недоліків) законодавства в інтересах третіх осіб, зі стажем роботи в судових органах влади понад 5 років (17 %), позитивно характеризуються у середовищі правників і в суспільстві загалом, не належать до політичних партій, а його ціннісні орієнтації спрямовані на меркантильний спосіб життя, не зловживає спиртними напоями та наркотичними засобами, не схильний до порушення публічного порядку, не судимий. За ступенем суспільної небезпечності, корупційної вмотивованості й активності виокремлено основні типи таких осіб, а саме: нейтрально-ситуаційний (особа, схильна до корупційної практики в період скрутного матеріального становища, або інших тимчасових негативних обставин, але припиняє такі діяння в разі усунення зовнішніх мотивів до їх вчинення, і переважно, не вимагає неправомірну вигоду, не створює умисно умов, що змушують до формування пропозиції, проте прихильно розглядає таку пропозицію, в разі її надходження); послідовно-корисливий (для них характерна активна і тривала злочинна діяльність, яка наклала негативний відбиток на весь морально-психологічний стан особи, де домінує «корисливість» поєднана з витонченими і цинічними формами соціально однорідних злочинних порушень закону, зазвичай, це досвідчені та послідовні організатори груп та органі-

зацій корупціонерів, або активні учасники таких угруповань); ініціативний (особи, які належать до цього підтипу, постійно вишукують можливості для одержання неправомірної вигоди, або «продажу» своїх повноважень, чи можливостей впливу).

Список використаної літератури:

1. Андрушко А. В. Теоретико-прикладні засади запобігання та протидії злочинам проти волі, честі та гідності особи : монографія. Київ : Ваіте, 2020. 560 с.
2. Вознюк А. А. Психологічні теорії пояснення корупції. *Юридична психологія*. 2019. № 25 (2). С. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.33270/03192502.7>.
3. Волуйко О. М. Гендерні відмінності у ставленні до корупції в Україні та інших країнах. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (28). С. 21–25. DOI: <https://doi.org/10.33270/03212801.21>.
4. Корупційна злочинність в Україні: сучасний стан, детермінанти та запобігання: навч. посіб. / автор. кол.: В. В. Василевич, О. М. Джужа, А. О. Джужа, О. Г. Колб, О. І. Колб, Н. В. Кулакова, Ю. О. Левченко, А. В. Микитчик, С. І. Мінченко, С. А. Мозоль, Т. В. Миронюк, Г. С. Поліщук, Е. В. Расюк, А. В. Савченко; за ред. проф. О. М. Джужи та доц. Е. В. Расюка. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. 340 с.
5. Кримінальна ситуація в Україні: основні тенденції. 2021 рік: монографія / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. М. Г. Вербенського. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 340 с.
6. Кримінологія: Загальна і Особлива частини: підручник / Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодєд О. В.; за заг. ред. проф. І. М. Даньшина. Харків: Право, 2003. 352 с.
7. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська; за ред. В. В. Голіни. 2-й вид., перероб. і доп. Харків: Право, 2009. 288 с.
8. Кримінологія: підручник / за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.
9. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 455 с.
10. Матвієнко А. А. Здійснення оперативного-розшукового провадження при вчиненні злочину організованою злочинною групою. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 12–14.
11. Мезенцева І. Є. Кримінологічна характеристика особи корупційного злочинця. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2014. № 3. С. 65–71.
12. Михайленко Д. Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2018. 532 с.
13. Михальченко О. М. Корупція в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 260 с.
14. Організована злочинність в Україні / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : НАВСУ, 1999. 124 с.
15. Поліщук А. О. Кримінологічна характеристика особи корупціонера у системі правосуддя: соціально-демографічні ознаки. *Підприємництво, господарства і право*. С. 149–154. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/10/31.pdf>
16. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 черв. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
17. Свиначенко Ю. П., Андрусенко О. А. Попередження, виявлення та припинення оперативними підрозділами контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 16. С. 310–312.
18. Стан корупції в Україні: порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень 2007, 2009, 2011 та 2015. Київський міжнародний інститут соціології. URL: http://kiis.com.ua/materials/pr/20161602_corruption/Corruption%20in%20Ukraine%202015%20UKR.pdf
19. Тимошенко В. І. Теоретичні проблеми кримінології: збірник наукових праць. Київ: ФОРМ-Маслаков, 2021. 300 с.
20. Трепак В. М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ...докт. юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2020. 481 с.
21. Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2000. 177 с.
22. Agerberg M. Perspectives on Gender and Corruption. The Quality of Governance Working Paper Series. University of

- Gothenburg, 2014. URL: https://www.gu.se/sites/default/files/2020-05/QoGWP_2014_14_Agerberg.pdf.
23. Reckless W. C. *The Crime Problem*, 3rd ed. New-York, 2012. P. 249–250.
24. Swamy A., Knack S., Lee Y., Azfar O. Gender and corruption. *Journal of development economics*. 2001. No. 64 (1). P. 25–55. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0304-3878\(00\)00123-1](https://doi.org/10.1016/S0304-3878(00)00123-1).
-

Maziichuk V. A. Characteristics of persons who commit acts of corruption in judicial bodies of Ukraine

The article on the basis of doctrinal sources, analysis of investigative and judicial practice, persons committing corruption criminal offenses in the judiciary, it is proposed to classify as follows: 1) "judge" - a) dependent judge (receives monthly certain funds or other benefits from a certain person in case of assistance in the event of problems requiring judicial "intervention"); b) situational judge (carries out corruption practices in connection with the presence of a conflict of interest, certain situational circumstances, including a difficult situation, or other temporary negative circumstances); c) judge-seedling (a person who was assisted in the passage to the post by other persons who subsequently influence the adoption of "necessary" judicial decisions, therefore the career of such judges is usually fast enough, and actions to protect the interests of persons who ensured their official career are quite active; 2) "mediator" - they are often employees of the judiciary (assistant judges, secretaries of court sessions, etc.) - 71%; lawyers - 23%; entrepreneurs - 15%; Legal advisers - 6%; law enforcement officers - 3% and other persons from the close circle of judges; 3) "lobbyist" (politician) - differs from other corrupt officials in the volume and scale of power opportunities for self-enrichment and other unlawful benefits, including due to the official status, political, power, financial and other influence of these persons, the activities of law enforcement agencies to identify their criminal offenses are neutralized, moreover, they actively use the latter, as well as the courts for their illegal purposes (for example, in the political struggle for power, falsifying the election results), as well as for making lobbying decisions in the interests of certain customers (oligarchs, foreign entities, etc.).

Key words: corruption, classification, typology, person, judge, offense, prevention, counteraction, criminal proceedings, pre-trial investigation.